

*image. We can assert that in the process of research of political image it is necessary to take into account next factors. Professional constructing of image, as an artificial product, that comes true on the basis of tastes, expectations and necessities of audience and can not answer the real essence of politician (political party, organizations and others like that). Spontaneous political actions, decisions, situations, conflicts, that form presentation of citizens and represent the real essence, values, options and internals of political leader (parties, organizations and others like that).*

**Keywords:** *political image, political leader, perfect image, public.*

**УДК 321.7**  
**ББК 66.03**

**Геннадій Вонсович**

## **ДИСКУРС ІДЕОЛОГІЇ ЯК ЗАСОБУ ЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ**

Зазначено, що, незважаючи на значний інтерес до ідеології багатьох видатних постатей політичної, філософської та соціологічної думки, насамперед, у зв'язку з її неабиякою роллю в підтримці та зміні політичних режимів, механізм її функціонування, вплив на організацію легітиміційного простору та структура інструментарію мобілізації підтримки на користь тієї чи іншої політики залишаються до кінця нез'ясованими. Обґрунтовано, що роль ідеології починає зростати з падінням ролі релігії. Визначено роль ідеології як інструменту легітимізації влади. Зроблено висновки, що легітимність ідеології детермінується інтересами суспільних груп та сприятливими умовами їх реалізації.

**Ключові слова:** *легітимність влади, політична влада, ідеологія, політика*

Одним із культурно-ідеологічних чинників (поряд із міфом та релігією) легітимізації політичної влади є ідеологія. Суб'єкти політики, що прагнуть здобути та утримати владу, пропонують суспільству певний комплекс ідей, які визначають програму своєї майбутньої політичної діяльності. Але про ідеологію як засіб легітимізації влади можна говорити, принаймні, у двох випадках. По-перше, коли запропоновані ідеї (як своєрідні шляхи імплементації інтересів) виявляють та виправдовують очікувані індивідами прагнення, даючи надію на їх швидку реалізацію. По-друге – інтегрують більшість суспільства, мотивуючи її на боротьбу з противниками та забезпечуючи політичного суб'єкта достатньою легітимністю та підтримкою для здійснення політичної влади.

Незважаючи на великий інтерес до ідеології багатьох видатних постатей політичної, філософської та соціологічної думки, насамперед, у зв'язку з її неабиякою роллю в підтримці та зміні політичних режимів, механізм її функціонування, вплив на організацію легітиміційного простору та структура інструментарію мобілізації підтримки на користь тієї чи іншої політики залишаються до кінця нез'ясованими. У різні моменти історії роль ідеології або намагалися посилити, акцентуючи увагу на форс-мажорі (внутрішньому чи зовнішньому), за рахунок таких міфів, як «загострення класової боротьби», «комуністична загроза», «американська загроза» або нівелювати, створюючи концепції «кінця ідеології» (Д.Белл) чи «кінця історії» (Ф.Фукуяма). Зазначимо, що актуалізація теми «кінця чи занепаду ідеології» в роботах Р.Арона, Д.Белла, К.Поппера мала два аспекти. По-перше, це боротьба проти ідеологій на «теоретичному фронті» як перешкоди на шляху звільнення особистості від духовного поневолення. По-друге, вона включала знищення ідеологічних ворогів - опонентів (і минулих, і майбутніх) через оголошення їх позбавленими відчуття реальності на відміну від тих, хто стоїть на прагматичних позиціях. У будь-якому разі, це критика одних цінностей з позиції інших, яка не має відношення до об'єктивного наукового підходу.

Закономірно, що ідеологізація майже не розглядалася у якості інструменту легітимізації політичної влади, яка, по-перше, забезпечує проведення будь-якого політичного курсу; по-друге, є засобом управління через вироблення контекстів,

смислів, цілей, критеріїв, ідеалів, стратегій, вірувань; по-третє, трансформує символічний універсам; по-четверте, утворює і визначає структури значень для повсякденної діяльності; по-п'яте, є когнітивно-ціннісною та стратегічно-операційною системою, що формує легітимне сприйняття соціально-політичної реальності. Все це визначило мету нашої статті та спонукало окреслити коло дослідницьких завдань.

Зазначимо, що на величезному легітимаційному потенціалі ідеології акцентували свою увагу такі науковці, як М.Вебер [17, р. 408], К.Мангейм [8, с. 121-122], Д.Істон [15, р. 287-297], П.Л.Бергер, Т.Лукман [2, с. 201-203], І.М.Валлерстайн [4, с. 94-108], П.Рікер [10, с. 20-21], К.Гірц [6, с. 257], Ю.Габермас [13, с. 162], С.Г.Кара-Мурза [7], С.Г.Рябов [11].

За визначенням Макса Вебера, ідеологія поряд з прагненням до влади як такої конститує політичні інтереси та політику загалом як справу гри інтересів [17, р. 408]. Виходячи з Марксової думки, що ідеї – це зброя інтересів, П.Л.Бергер та Т.Лукман виокремлювали поняття ідеології через легітимаційно-владний принцип. «Коли приватне визначення реальності з'єднується з конкретним владним інтересом, його можна назвати ідеологією, – зазначають вони. ...Ледь ідеологія приймається даною групою (точніше, ледь конкретна доктрина стає ідеологією даної групи) і вона змінюється у відповідності з інтересами, які відтепер повинна легітимувати» [1, с. 201-203]. Це дає підстави стверджувати, що будь-яке визначення реальності стає ідеологією, якщо дозволяє конкретній групі керувати реальністю, досягаючи практичних успіхів у легітимації та реалізації власних інтересів.

Пов'язуючи виникнення ідеології як чинника легітимації державної влади з Просвітництвом, К.Мангейм писав: «...коли почався процес демократизації, значні групи людей, які стояли за межами владних структур, стали цікавитись процесом управління і кинули виклик авторитету тих, хто має владу. Громадська думка вимагала від властей звіту щодо їх дій, причому абсолютно реальне пояснення, яке визнавало, що все було лише питанням влади і нічим іншим, нікого вже не задовольняло. Виникла необхідність представити управління державою як процес, спрямований на досягнення певних ідеалів, і надати владі ідеологічного обґрунтування. Саме в цей час була розроблена теорія держави як органу розвитку цивілізації, що відповідало потребі в здійсненні функцій влади, яка з'явилася у буржуазного середнього класу і професійній бюрократії, причому не як знаряддя голого примусу, а як інструменту загального блага» [8, с. 203].

Визначаючи ідеологію як одне з трьох джерел та типів легітимності режиму чи влади, Д.Істон вважав, що ідеологія, щоправда не кожна, а лише легітимаційна (*legitimizing ideology*), на відміну від вузькопартійної (*partisan ideology*), складає «основу самого режиму», «забезпечує контекст, у межах якого влада, а також політична структура та пов'язані з нею норми можуть перевірятися на їх легітимність» [15, р. 289, 291].

Найбільш яскраво та виважено зробив спробу визначити роль ідеології як засобу легітимації політичної влади П.Рікер. На його думку, «Ідеологічне мислення посідає привілейоване місце в політиці; там, де й постає питання про легітимність... Роль ідеології полягає в тому, щоб легітимізувати авторитет... Сама структура легітимації впевнює нас у необхідності тієї ролі, яку відіграє ідеологія. Ідеологія покликана перекинути місток між різними прагненнями, що властиві процесу легітимації – між претензією авторитету на власну легітимність і вірою в таку легітимність з боку громадян» [10, с. 20-21].

Досить переконливо окреслює значення ідеології як чинника забезпечення

легітимації політичної влади К.Гірц: «Завдання ідеології – зробити можливою автономну політику, створюючи авторитетні концепти, які б надавали їй сенсу, і переконливі образи, які б зробили її доступною для сприйняття. Справді, вперше ідеології виникають і стають панівними саме в той момент, коли політична система починає звільнятися від безпосередньої влади успадкованих традицій, від прямого й детального керування релігійних і філософських канонів, з одного боку, і від прийнятих на віру настанов традиційного моралізму – з другого. Цьому, зрозуміло, зовсім не суперечить те, що подібні ідеології можуть закликати до відродження традиційних звичаїв або до повернення релігійної гегемонії, як, наприклад, у Берка або де Местра. Доказ на захист традиції починають наводити тільки тоді, коли її довірчі грамоти поставлені під сумнів. Тією мірою, якою ці заклики можна вважати вдалимими, вони ведуть не до нативного традиціоналізму, а до ідеологічної ретрадиціоналізації – різниця тут величезна» [6, с. 257]. Тож постає питання про актуалізацію ідеології як засобу легітимізації політики.

Роль ідеології починає зростати з падінням ролі релігії. Завдання ідеології полягає у формуванні життєвих сенсів та виробленні «бачення світу», отже - й легітимації політичних та соціальних відносин. Це не означає, що релігія повністю втрачає власне легітимаційне значення; вона втрачає монополію на легітимне трактування світу. У добу Відродження та Нового часу в Європі передумовами цього були діяльність гуманістів, Реформація; наукові відкриття, пов'язані з іменами Коперніка, Кеплера, Галілея, Ньютона; Просвітництво, з одного боку, та надмірна бюрократизація, формалізація, догматизація церковного життя – з іншого.

Ретроспективно започатковують руйнацію традиціоналістських уявлень та головного принципу політичного життя – божественного права королів гуманісти. Їхня творчість знищує ключові засади західного християнства, які мали першорядне значення як форми забезпечення легітимації політичної влади. Центральною з таких засад була концепція людини. Ідеал пасивної людини, яка покладається на милість Божу, змінює концепція активної, діяльної людини. При цьому гуманістам розуміння людини як активної сили в перетворенні соціальної та політичної реальності вдається вписати у християнську доктрину: «...сотворивши світ, Бог віддав Землю під владу людині, давши їй надалі самостійно, як богу на Землі, творити історію і цивілізацію» [цит. за: 9, с. 230]. Утвердження нового розуміння людини призвело до Реформації, наукової революції XVI–XVII ст., Просвітництва та утворення ідеології як чинника забезпечення легітимації політичної влади.

Ґрунт для підриву легітимаційної ролі церкви в Європі підготувало те, що церковні ієрархи не були бездоганим прикладом духовного удосконалювання та духовної сили для віруючих, змагаючись не за їхні душі, а за збільшення доходу церковних організацій. Багато в чому саме останній момент, який входив у протиріччя з інтересами буржуазії, яка саме у той час почала ставати вагомою соціальною та політичною силою, а головне – прагнула раціонально обґрунтувати свою діяльність, став поворотним у зародженні ідеологічної форми легітимації політичної влади.

Як відомо, бажання католицької церкви збільшити власні доходи за рахунок продажу індульгенцій стало підставою для виступу Мартіна Лютера в 1517 р. із Віттенберзькими тезами. Останні фактично були спрямованими проти легітимності католицької релігії в інтерпретації світу, включаючи Біблію, соціально-політичний порядок та спосіб здобуття спасіння. Борючись проти авторитету та посередництва католицької церкви, Лютер визначає нову структуру легітимації соціальних та політичних практик. Її елементами стають віра як заповідь спасіння та достатня внутрішня легітимація індивіда в його інтерпретації Біблії і світу, а також священний текст як основа для зовнішньої легітимації соціальної поведінки віруючого. «На початку Нового часу, – зазначав К.Мангейм, – протестантське вчення замінило віру в

гарантоване об'єктивним інститутом церкви спасіння через одкровення суб'єктивною упевненістю в спасінні» [8, с. 35]. Виключну роль католицького духовенства у конструюванні смислового універсуму Лютер передає індивіду, наділяючи його свободою тлумачення світу на основі біблійського тексту. Починаючи з Лютера, особливу роль у легітимації соціальних та політичних практик почало відігравати друкарство, яке дозволило поширювати священне писання, розширюючи комунікаційні можливості формування необхідних впливів. Парадокс Лютера полягав у тому що, виступаючи проти розуму у вигляді доктринальних спекуляцій, він раціоналізує релігію через спрощення відправлення культу, відмову від багатьох обрядів та пристосування її до потреб життя. Популярності та легітимності діяльності Лютера надало також те, що він втілював на практиці ідеї свободи та рівності, а саме – свободи та рівності особистості в інтерпретації святого писання. Він звільнив віруючих від духовного диктату та соціального примусу католицьких ієрархів, чия легітимність як представників Бога зазнала фіаско.

Не випадково, що в ході реформи католицької церкви Тридентський собор звернув особливу увагу на викорінення пороків католицьких священників. В одному із канонічних документів собору зазначалося, що «... немає нічого, що більш настійно спонукало б інших до побожності і поклоніння Богу, ніж життя і приклад тих, хто поклав на себе зобов'язання служіння Богу... І абсолютно необхідно тому, щоб духовні особи, які покликані зв'язати з Богом свої долі, в своїх звичках, манерах триматися, ходити, говорити, не торкалися того, що не серйозно, не помірно, і не повно релігійності». Заслугою Лютера в контексті історичного розвитку засобів легітимації влади, їх переструктурування була боротьба за «право індивідуума відкинути всі авторитети, крім Бога...» [9, с. 154]. Практично це означало культ тексту (спочатку біблійного) як джерела легітимності, створення протестантських церковних систем, встановлення відносної монополії держави на легітимне трактування соціально-політичної реальності, поступове утвердження вільної та рівної особистості, і, згодом, розгортання просвітництва та буржуазних революцій в Європі та Америці.

З початку активної реформаторської діяльності Лютера, ідеї свободи, рівності, неприйняття авторитетів настільки швидко та радикально оволоділи свідомістю людей, що змусило Лютера виступити проти радикальних протестантських реформаторів, створити державну церкву та ввірити політичній владі обов'язок контролю над дотриманням відправлення релігійного культу. Багато в чому саме завдяки Лютеру релігія втрачає об'єктивність в інтерпретації соціально-політичної реальності, оскільки розуміння світу та місця людини у ньому стає особистою справою кожного індивіда на шляху пізнання Біблії. Переважно з цього моменту започатковується історичний процес, за виразом Р.Нісбета, «руйнування тих груп, інститутів і непорушних істин, які були фундаментальними в Середні віки» [16, р. 168-169].

Попри те, що ще декілька століть тому релігія як чинник забезпечення легітимації політичної влади почала втрачати силу свого впливу на маси, сьогодні навіть у надзвичайно раціоналізованих країнах Заходу релігійна форма легітимації влади зберігає серйозні позиції. Йдеться про відвідування церкви як символу соціального статусу. Так, наприклад американський соціолог і філософ П.Л.Бергер відзначає: «...кур'єр-баптист,... ставши молодшим адміністратором, переходить до єпископальної церкви»; «представнику робочого класу, що бажає піти до церкви, яку відвідують вищі верстви середнього класу, недвозначно дадуть зрозуміти, що «йому краще звернутись в інше місце» [1, с. 52, 79]. Крім символічно-легітимаційної ролі, релігійні організації в суспільстві можуть мати значення субкультурної, альтернативної легітимації, коли через вступ до різноманітних релігійних сект, прийняття їх смислових

інтерпретацій світу, людина звільняється від легітимаційного впливу традиційних соціальних інститутів, хоча при цьому стає залежною від сектантських духовних лідерів та смислових систем інтерпретації світу таких сект.

Становлення ідеології як важливого чинника забезпечення легітимації політичної влади є відповіддю на падіння церкви як інстанції, гарантуючої сенс світу та існування людини в ньому з її надією на спасіння у потойбічному майбутньому. Ідеологія формується в процесі пошуку нової гарантованості майбутнього, правильності, об'єктивності, істинності розуміння світу в добу після Французької революції, коли, за словами І.М.Валлерстайна, «вона [революція] вперше зробила припустимою думку про «нормальність», а не винятковість таких явищ на політичній арені... як зміни, нововведення, перетворення і навіть революції» [4, с. 76]. Тому за своєю суттю ідеологія – це оптимістична концепція майбутнього та оптимального шляху його досягнення. Це міф навиворіт, оскільки еталонне значення надається не минулому, а майбутньому. На відміну від релігії, ідеологія оптимістичніша, оскільки обіцяє щасливе майбутнє вже у поцейбічному житті. Обґрунтована обіцянка майбутнього з посиланням на об'єктивність, істинність існуючого стану речей та природності тенденцій, наслідків, що з нього випливають, або стратегія досягнення бажаного майбутнього є суттю будь-якої ідеології як чинника здійснення технологій легітимації влади. Як зазначає І.М.Валлерстайн, «ідеологія, перш за все, є політичною стратегією» [4, с. 84].

Отже, ідеологія – це синтез систематизованої, всеохоплюючої оцінки реальності з позиції обґрунтованого уявного майбутнього, яка або змушує захищати існуючий соціально-політичний порядок, або змінювати його та програми дій, спрямованої на досягнення прийняттого чи ідеального стану організації суспільства суб'єктом соціальної та політичної активності, творцем історії. Як майбутнє, так і суб'єкт соціально-політичних перетворень, творець історії – результати конструкції на основі упорядкування емпіричних даних, повсякденного досвіду. Їх легітимність базується на етичних, естетичних та прагматичних підставах, яка посилюється апеляціями до наукових даних. Залучаючись до ідеології, стаючи її прибічником та втілювачем, індивід набуває обраності й особливого покликання. Утворюється раціонально аргументована віра, що надає виправданість та сенс життю, індивідуальній біографії, діяльності людини.

За допомогою ідеології людина формує власну ідентичність, асоціюючи себе з певною нацією, класом, державою, партією, соціальною групою, приписуючи цим утворенням особливі етичні, естетичні, месіанські, технологічні й інші значення, вірячи в їхню чудодійну силу, як дикун вірить у свої амулети. Тобто, наділивши предмет публічного соціального поклоніння вищою чи значною цінністю, пов'язавши себе з ним через надію, довіру, очікування, життєву стратегію та відповідну діяльність, людина сама набуває цінності, наповнюється почуттям власної гідності та самоповаги, особливо, коли знаходить схвалення, підтримку тих, хто поділяє її уявлення, переконання, аргументи та віру відносно предмета ідеологічного поклоніння та історичних надій.

Як ми вже зазначали, за своєю структурою та принципом впливу ідеологія дуже схожа на релігію. Як релігія неможлива без міфу як допоміжної підсистеми дії на свідомість, так й ідеологія будується на міфологічному та релігійному фундаменті. Очевидно, міф пронизує всю ідеологію, починаючи з одномірної, загрозливої чи негативної оцінки наявної ситуації, демонізації винуватців чи ворогів, героїзації суб'єкта соціальних перетворень та ідеалізації бажаного майбутнього чи апокаліпсизації небажаного. З релігії ідеологія абсорбує ідею спасіння та її структуру, що включає такі елементи: 1) негативна ситуація 2) жертва; 3) винуватець, лиходій; 4) герой, спаситель; 5) програма принципів та дій; 6) спасіння.

Основу легітимності ідеології складає низка функцій, які вона виконує. По-перше, людина потребує віри, вона є істотою віруючою, *homo credens*, а ідеологія як раз і пропонує та вимагає повірити в „неможливе“, в ідеальний справедливий порядок. По-друге, ідеологія за рахунок мейнстрімінга, уніфікації колективних уявлень, ціннісних орієнтацій, ідеалів, інтересів, емоцій та символів згуртовує, солідаризує суспільство. По-третє, ідеологія наділяє своїх прибічників особливим значенням, певним легітимним статусом (наприклад, пролетаріат – рушійна сила революції та гегемон), вона надає особливий смисл їхній індивідуальній біографії, виводячи його за рамки останньої. По-четверте, впливова ідеологія має потенціал пояснення світу, подій та вчинків, є мотивуючою та мобілізуючою силою. По-п'яте, ідеологія – це бажане пророцтво, виправдана надія, спасіння в принципово іншій, ідеальній реальності; це неминуче майбутнє, у наближенні якого кожний обернутий стає богом-творцем соціального світу чи зливається з ним у фанатичному екстазі, якщо роль бога повністю узурпована харизматичним лідером чи ідолом поклоніння виступає якась соціальна спільність – нація, клас, партія.

Ідеологія багато в чому запозичує релігійні механізми легітимаційного впливу. Якщо релігія обіцяє людині потойбічну нагороду у вигляді спасіння, входження до Царства Божого чи досягнення нірвани, то ідеологія обіцяє нагороду вже у поцейбічному житті у вигляді щасливого суспільства, раю на Землі (міста Сонця, суспільства вільних індивідів, громадянського суспільства, правової держави, комунізму, світового панування вищої раси чи нації, держави добробуту, суспільства вільної від примушення комунікації). Так, будь-яка ідеологія на елементарному рівні будується на осудженні, критиці дійсності (для офіційної ідеології: негативні явища існуючого порядку – підступи ворогів режиму) та звеличуванні ідеалів іншого життя, іншої реальності. Вона апелює до активного, дієвого початку в людині та пропонує покращити дійсність у відповідності з прекрасними, вічними ідеалами, залучення до яких в їх реалізації робить людину творцем вічного, тобто обіцяє свого роду подолання смерті, соціальне безсмертя. Ідеологія дає рецепт подолання душевного страждання через усунення його причини – існуючої соціальної реальності, досвід несправедливості якої символізується та структурується у вигляді винуватців (конкретних груп та осіб, які здобувають вигоду з несправедливого стану речей) та можливостей її зміни. Вже залучення людини до діяльності з втілення великих ідеалів за рахунок надії на їх втілення дає почуття звільнення від страждання.

Як міф, релігія та інші форми забезпечення легітимації політичної влади, ідеологія пропонує людині здобути силу, стати сильною, переможцем, героєм. В основі прагнення людини до сили лежить досвід безсилля, безпорадності, розгубленості перед силами природи, грізним ворогом, загрозою насильства, нестабільністю світу, невизначеністю майбутнього, невідворотності смерті. Наслідування зразків поведінки героїв, богів, святих, пророків, вождів, харизматичних лідерів чи підпорядкування себе їм дає почуття сили, вселяє впевненість в боротьбі, робить невідворотним бажане прийдешнє, яким би утопічним, нездійсненим воно не здавалося. Філософ М.О.Бердяєв зазначав, що «...утопії набагато більш здійсненні, ніж це здається. Найбільш крайні утопії виявлялися актуальнішими й у відомому сенсі реалістичнішими, ніж помірковано-розумні плани організації людських суспільств» [3, с. 124]. Можна стверджувати, що людина, почуваючи себе об'єктом з боку різноманітних соціальних і політичних інститутів, ворожих сил, непередбачуваних проявів реальності, весь час прагне стати господарем свого життя, керівником своєї долі, творцем, активним втілювачем перетворень, суб'єктом діяльності у різних сферах дійсності, надлюдиною (Ф.Ніцше) або боголюдиною (М.О.Бердяєв). Саме це прагнення

людини максимально використовує ідеологія, пропонуючи проекти легітимних суб'єктів як образи, вписуючи себе в які, індивіди конституують свою ідентичність, підпорядковують себе смислому порядку соціальної спільноти та інтегруються в неї з певним статусом, легітимність якого повинна підтверджуватись у взаємовідносинах з іншими суб'єктами через виконання їх релевантних очікувань. Наприклад, якщо індивід вписує себе в образ лідера партії, однопартійці вправі очікувати від нього успіху в здобутті влади, а виборці чи активні прибічники – виправдання своїх надій, пов'язаних із програмними цілями партії. Зокрема, ідеологія ліберальної демократії передбачає, що індивід може конституювати себе як легітимного суб'єкта, якщо продемонструє та успішно реалізує свою жагу наживи, стане мільйонером чи мільярдером. За словами Ф.Фукуями, ліберальна демократія намагається вирішити проблему мегалотимії, бажання людини бути визнаною кращою за інших, «звільнивши бажання від обмежень на жагу наживи і поєднавши його союзом з розумом у вигляді сучасної науки» в динамічному та безкінечно багатому економічному світі [12, с. 497].

Кожна ідеологія пропонує та стверджує свою систему цінностей. Суб'єкт, якого проектує ідеологія, повинен максимально вірити в безперечність, безсумнівність цих цінностей, бути затятим їхнім прихильником та втілювачем. Цінності в ідеології повинні виправдовувати, легітимувати будь-які жертви, лише в обмін на які можливо отримання сили. Лише готовність заради цінностей іти на жертви, відкриває в людині внутрішню силу, дає нагоду знайти в собі надприродну, божественну силу. Страждання виправдовує винагороду як справедливу відплату за муки. Отже, кожна ідеологія пропонує індивіду вписати себе в образ спасителя, довести свою унікальність, свою гідність бути визнаною в своїй величі людиною, героєм, потрапити до реальності обраних, вищих істот. Ідеологія виявляється інстанцією самоствердження людини в світі, яка погоджується в боротьбі за ідеали віддати все, навіть життя, щоб засвідчити цінність, смисл свого існування через доведення на ділі істинності своєї віри та сподівань. Кожна ідеологія вимагає спасіння світу від гріховності чи спасіння обраних від гріховного світу.

В ідеологічному сприйнятті світ приховує свою реальну сутність, яка повинна бути розкрита шляхом не спостереження, а активної перетворюючої діяльності та одночасно доведена нею. Індивід засвідчує свою реальність, конститууючись як суб'єкт, що відкриває та доводить на практиці істину світу.

Таким чином, легітимність ідеології, її потенціал як основи легітимаційної технології ідеологізації зберігається, доки її прихильники вірять у можливість реалізації її ідеалів на практиці, доки суспільні умови дозволяють втілювати її ідеї, підтверджуючи тим самим їхню істинність. З цього випливає, що легітимність ідеології детермінується інтересами суспільних груп та сприятливими умовами їх реалізації. В ідеології соціальні інтереси входять у резонанс з цінностями, посилюючи автономність соціального суб'єкта, який звільняється від обмеженості в партикулярності та сходиться до всезагального рівня, підпорядковуючи свою життєдіяльність цінностям, які подібно до святих освячують його існування, життєвий шлях як священнодійство. Справа в тому, що успішна реалізація лише своїх приватних матеріальних інтересів індивідом виглядає як позбавлена смислу, егоїстична і нелегітимна практика, та виявляється навряд чи можливою та досить ефективною. Лише вписана в певний ціннісний контекст, як соціально значуща та корисна, практика стає легітимною, а здійснюючий її індивід – легітимним (не важливо – внутрішньо або зовнішньо) суб'єктом. Отже, людина за допомогою ідеології, перш за все, задовольняє свої легітимаційні інтереси, які є підставою реалізації інших, зокрема, економічних та політичних інтересів.

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П.Бергер, Т.Лукман. – М.: „Academia-Центр“, „МЕДИУМ“, 1995. – 323 с.

2. Бергер П.Л. Приглашение в социологию: гуманистическая перспектива / П.Л.Бергер; пер. с англ. под ред. Б.С.Батыгина. – М.: Аспект-пресс, 1996. – 168 с.
3. Бердяев Н.А. О рабстве и свободе человека / Н.А. Бердяев // Бердяев Н.А. Царство Духа и царство Кесаря. – М.: Республика, 1995. – С. 4-163.
4. Валлерстайн И. После либерализма / И.Валлерстайн: пер. с англ. / Под ред. Б. Ю. Кагарлицкого. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 256 с.
5. Висоцький О.Ю. Комунікація як мета легітимізаційної політики / О.Ю.Висоцький // Вісник Дніпропетровського університету. Філософія. Соціологія. Політологія. Вип.18. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 235-245.
6. Гірц К. Идеология як культурна система / К.Гірц // Інтерпретація культур: Вибрані есе. – К.: Дух і Літера, 2001. – С. 227-273.
7. Кара-Мурза С.Г. Идеология и мать её наука / С.Г.Кара-Мурза. – М.: Алгоритм, 2002. – 253 с.
8. Манхейм К. Идеология и утопия / К.Манхейм // Манхейм К. Диагноз нашего времени. – М.: Юрист, 1994. – С. 7-276.
9. Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней / Дж.Реале, Д.Антисери. – Том 2. Средневековье. – СПб.: ТОО ТК „Петрополис“, 1994. – 368 с.
10. Рікер П. Идеологія та утопія / П.Рікер. – К.: Дух і літера, 2005. – 386 с.
11. Рябов С.Г. Легітимізація влади як соціально-філософська проблема (концептуально-методологічний аналіз) : дис... д-ра філософ. наук: 09.00.03/ Рябов Сергій Геннадійович. – К.,1997. – 424 с.
12. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф.Фукуяма. – М.: АСТ, 2004. – 588 с.
13. Хабермас Ю. Догоняющая революция и потребность в пересмотре левых идей. Что такое социализм сегодня? / Ю.Хабермас // Хабермас Ю. Политические работы / Сост. А.В.Денежкина; пер. с нем. Б.М.Скуратова. – М.: Праксис, 2005. – С. 147-178.
14. Элиаде М. История веры и религиозных идей / М.Элиаде. В 3 т. – Т. 3: От Магомета до Реформации. Пер. с фр. – М.: Критерион, 2002. – 352 с.
15. Eijk van der C. Legitimacy and Electoral Abstention in European Parliament Elections / C. van der Eijk, H.Schmitt // The Legitimacy of the European Union after Enlargement / Ed.J.Thomassen. – New York: Oxford University Press Inc., 2009. – P. 208-224.
16. Nisbet R.A. Conservatism and sociology / R.A.Nisbet // American Journal of Sociology. – 1952. – Vol. 58. – P. 167-175.
17. Weber M. The Theory of Social and Economic Organization / M.Weber. – N.Y.: The Free Press; London: Collier-Macmillan Limited, 1968. – 436 p.

#### References

- 1.Berger P. Sotsialnoe konstruirovaniye realnosti. Traktat po sotsiologii znaniya / P.Berger, T.Lukman. – М.: „Academia-Tsentr“, „MEDIUM“, 1995. – 323 s.
2. Berger P.L. Priglaseniye v sotsiologiyu: gumanisticheskaya perspektiva / P.L.Berger; per. s angl. pod red. B.S.Batyigina. – М.: Aspekt-press, 1996. – 168 s.
- 3.. Berdyayev N.A. O rabstve i svobode cheloveka / N.A. Berdyayev // Berdyayev N.A. Tsarstvo Duha i tsarstvo Kesarya. – М.: Respublika, 1995. – S. 4-163.
4. Vallerstayn I. Posle liberalizma / I.Vallerstayn: per. s angl. / Pod red. B. Yu. Kagarlitskogo. – М.: Editorial URSS, 2003. – 256 s.
5. Visotskiy O.Yu. KomunlkatsIya yak meta legItimatsIynoYi polItiki / O.Yu.Visotskiy // VIsnik DnIpropetrovskogo unIversitetu. FIlosofiya. SotsIologIya. PolItologIya. Vip.18. – DnIpropetrovsk: DNU, 2008. – S. 235-245.
6. GIrts K. IdeologIya yak kulturna sistema / K.GIrts // InterpretatsIya kultur: VbranI ese. – К.: Duh I LIttera, 2001. – S. 227-273.
7. Kara-Murza S.G. Ideologiya i mat eYo nauka / S.G.Kara-Murza. – М.: Algoritm, 2002. – 253 s.
8. Manheym K. Ideologiya i utopiya / K.Manheym // Manheym K. Diagnost nashogo vremeni. – М.: Yurist, 1994. – S. 7-276
9. Reale Dzh. Zapadnaya filosofiya ot istokov do nashih dneiy / Dzh.Reale, D.Antiseri. – Tom 2. Srednevekovye. – SPb.: TOO TK „Petropolis“, 1994. – 368 s.
10. Riker P. IdeologIya ta utopIya / P.Riker. – К.: Duh I lIttera, 2005. – 386 s.
11. Ryabov S.G. LegItimatsIya vladi yak sotsIalno-filosofska problema (kontseptualno-metodologIchniy analIz) : dis... d-ra filosof. nauk: 09.00.03/ Ryabov SergIy GennadIyovich. – К.,1997. – 424 s.
12. Fukuyama F. Konets istorii i posledniy chelovek / F.Fukuyama. – М.: AST, 2004. – 588 s.

13. Habermas Yu. Dogonyayuschaya revolyutsiya i potrebnost v peresmotre levyyih idey. Chto takoe sotsializm segodnya? / Yu.Habermas // Habermas Yu. Politicheskie raboty / Sost. A.V.Denezhkina; per. s nem. B.M.Skuratova. – M.: Praxis, 2005. – S. 147-178.

14. Eliade M. Istoriya veryi i religioznyih idey / M.Eliade. V 3 t. – T. 3: Ot Magometa do Reformatsii. Per. s fr. – M.: Kriterion, 2002. – 352 s.

15. Eijk van der C. Legitimacy and Electoral Abstention in European Parliament Elections / C. van der Eijk, H.Schmitt // The Legitimacy of the European Union after Enlargement / Ed.J.Thomassen. – New York: Oxford University Press Inc., 2009. – P. 208-224.

16. Nisbet R.A. Conservatism and sociology / R.A.Nisbet // American Journal of Sociology. – 1952. – Vol. 58. – P. 167-175.

17. Weber M. The Theory of Social and Economic Organization / M.Weber. – N.Y.: The Free Press; London: Collier-Macmillan Limited, 1968. – 436 p.

*The article proves that despite considerable interest in the ideology of many outstanding figures of political, philosophical and sociological thought, first of all, due to its outstanding role in supporting and changing political regimes, the mechanism of its functioning, the influence on the organization of the legitimate space and the structure of the mobilization tools support in favor of one or another policy remains unclear. Ideologization was hardly seen as an instrument of legitimizing political power, which ensures the conduct of any political course as a means of management through the development of contexts, meanings, goals, criteria, ideals, strategies, beliefs, through the deconstruction of the symbolic universe and the creation of value structures for everyday activities, as a cognitive-value and strategic-operational system that forms the legitimate perception of socio-political reality.*

*It is substantiated that the role of ideology begins to grow with the fall of the role of religion. The task of ideology is to create vital senses and to develop a "vision of the world", hence the legitimization of political and social relations. This does not mean that religion completely loses its legitimate significance; it loses the monopoly on the legitimate interpretation of the world. Retrospectively initiating the destruction of traditionalist ideas and the main principle of political life - the divine right of the kings of humanists. Their creativity destroys the key principles of Western Christianity, which were of paramount importance as a form of ensuring the legitimization of political power. Protestantism in practice meant the cult of the text (initially biblical) as a source of legitimacy, the creation of Protestant church systems, the establishment of a relative monopoly of the state on the legitimate interpretation of socio-political reality, the gradual establishment of a free and equal personality, and, subsequently, the deployment of enlightenment and bourgeois revolutions in Europe and America. It is determined that ideology is formed in the process of seeking a new guarantee of the future, correctness, objectivity, truthfulness of understanding the world in the day after the French Revolution. Ideology is a synthesis of a systematized, comprehensive assessment of reality from the standpoint of a substantiated imaginary future, which either forces to protect the existing socio-political order or change it, and programs of action aimed at achieving an acceptable or ideal state of organization of society as a subject of social and political activity, the creator of history.*

**Keywords:** legitimacy of power, political power, ideology, politics

**УДК 321.64**

**ББК 66.03**

**Сергій Вонсович**

## **КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ПОЛІТИЧНОГО ТРАНЗИТУ С.ГАНТІНГТОНА ТА А. ПШЕВОРСЬКОГО**

*Зазначено, що особливості транзиту та форми його перебігу визначаються розмаїттям реалізації можливих засобів, варіантів. Доведено наявність різноманітності у виборі варіантів для реалізації завдань і подоланні проблем, за яких країна входить у транзит. Проаналізовано концепції американського політолога С. Гантінгтона, та розкрито різні аспекти політичного транзиту. Перехід до демократії визначається як процес зміни формату і характеру взаємодії провідних політичних гравців на політичному полі, який проходить ряд фаз. Першою ознакою, яка започатковує першу фазу трансформації, є поява реформаторів. За цієї фази в умовах недемократичного режиму відбувається поява лідерів – ініціаторів переходу. Друга фаза трансформації – “перехід реформаторів до влади” – означає вихід демократичних реформаторів із маргінесу в лабетах авторитаризму і здобуття ними повноцінної політичної влади. Третя фаза трансформації включає, по-перше, проведення ліберальних реформ; по-друге, утримання стабільності злібералізованого авторитарного режиму. Четверта фаза*